İstem, Yıl:1, Sayı:2, 2003, s.173 - 178

MUTASAVVIF ŞAİR ABDULAHAD NÛRİ'NİN HAYATI

Nilüfer ÇELİK
Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakultesi

Life of Abdulahad Nuri A Mystic Poet

Abdulahad Nuri living in the 17th century is one of the outstanding sheikhs of Halveti dervish order. He is an expert at all sciences in his age. As a sheikh, he had performed the duty of irshad and written books in this field. He had been praised during his lifetime and in the later periods. At the same time, his keramets had been mentioned. In this study his life has been revised by referring to the works in written.

Abdulahad Nûri, H.1003 (1594-95)[1] yılında dünyaya geldi. Aslen Sivaslı olan[2] Abdulahad Nûri, adının bir kısmı olan "Nûri"yi mahlası olarak kullanmıştır. Kaynaklarda, onun baştan ayağa nûr ve dünyanın her tarafında kerâmet göstererek nurunu bütün dünyaya yaymasından dolayı bu ismin onun mahlası haline geldiği anlatılmaktadır. Babası Ebül-berekât İsmâil Efendi'nin oğlu Muslihiddin Mustafa Safâyi Efendi'dir.[3] Eşrâftan, ilmiyle âmil olan kâmil bir kişi olup, kadılar sınıfındandır. Abdulahad Nûri'nin dedesi İsmail Efendi, Şemseddin Sivâsî'nin biraderi olup, fıkıhtan Mültekâ'yı şerh etmiştir.[4] Annesi ise Şemseddin Sivâsî'nin ağabeyi Muharrem Efendi'nin kızıdır. Abdulmecid Sivâsî'nin de kızkardeşidir.[5]

Üç dört yaşlarında babasını kaybettiği için dayısı Abdülmecid Sivâsî tarafından yetiştirildi. Dayısı Abdülmecid Sivâsî III. Mehmet'in daveti üzerine İstanbul'a gelirken yeğenini de beraberinde getirdi. Abdulahad Nûri, mükemmel bir tahsil gördükten sonra Abdülmecid Sivâsi'ye intisap etti. Ancak elimizdeki kaynaklarda hangi âlimlerden ders aldığı hakkında bilgi bulamıyoruz. Zâhirî ve bâtinî

---

[1] Şeyhî Mehmet Efendi, Vekayiü'l-Fudalâ I, Şakâık-ı Nu'mâniye ve Zeylleri, Haz. Abdülkadir Özcan, İst.1989, Cilt III, s:547.

[2] Mehmet Tahir (Bursalı), Osmanlı Müellifleri, I, İstanbul, 1918, s.51.

[3] Mehmet Süreyya Sicill-i Osmânî, İst., 1308, Cilt II, s.294.

[4] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, TTK basımevi, Ank, 1988 Cilt II, s.351.

[5] Abdullah Uçman, Büyük Türk K.lasikleri , Ötüken , İst,1987, Cilt 6, s.35.

ilimlerden icazet alarak irşad vazifesiyle dayısı tarafından Midilli'ye gönderildi. Orada bir müddet ilim ve tarikatının yayılmasıyla meşgul olduktan sonra 1032 (1622-23)'de İstanbul'a gelerek Mehmet Ağa Tekkesi şeyhliğine, Şeyh Sinan Efendi'den sonra geçti.[6] Zâhirî ve bâtinî ilimlerdeki üstün yeteneği herkes tarafından kabul görmüştür.

Bilüp ahkâm-ı rü'yâyı vü fetvâyı vü takvâyı
Ola evsâfuñı akvâlüñi a'mâlüñi muslih (G-23/2)

Zâhirî ve bâtınî ilimlerdeki üstün yeteneği kendisine ait yukarıdaki beyitte de ortaya konulmaktadır. Dayısı Abdülmecid Sivâsî Hazretleri'nin Abdulahad Nûri'nin hayatında önemli bir yeri vardır. Zira onun tarafından yetiştirilmiş, ondan hilâfet almış ve onun gibi muhterem bir zatın damadı olmak suretiyle ona yakınlığını daha da arttırmıştır.

Abdülmecid Sivâsî, amcası Şemseddin Sivâsî'den sonra Sivas'ta şeyh iken III Mehmet'in daveti üzerine İstanbul'a gelerek Çarşamba'da Mehmet Ağa tekkesinde şeyhlik etmiş ve yetmiş sekiz yaşında iken 1049 (1639-40)'da vefat ederek Eyüp'te Nişancı mahallesinde kendisine temlik olunan bahçeye defn edilmiştir.[7] Abdülmecid Sivâsî şiirlerinde "Şeyhî" mahlasını kullanmıştır.

Bezm-i Sivâsîde hayrân olalum ey ᶜabdâl
Gerçek erdür bize esrârı virür hayret-i ᶜaşk (G-1/17)

Halvetî tarikati şeyhi olan Abdülmecid Sivâsî'nin Abdulahad Nûri'nin hayatındaki etkisini yukarıda onun kendi ifadelerinde de görmekteyiz.

Abdulahad Nûri, daha sonra sırasıyla 1041 (1631-32) cemâziyel âhirede Osman Efendi yerine Fatih Camii Şerifi vâizliğine, 1052 (1642-43) yılında selefleri yerine Sultan Bayezid Camii Şerifinde kürsü şeyhliğine, 1057 (1647-48) yılında da Evliyâzâde Mustafa Efendi'den boşalan Büyük Ayasofya Kürsüsüne vaaz ve nasihat etmek üzere tayin olunmuştur. 1061 (1650-51) safer ayının ilk cumasında da vefat etmiştir.[8]

Âlemin mevti imiş hak bu ki mevt-i ᶜâlim
Fevtine itdi felekler de melekler de mâtem,[9]

beytinde ifade edildiği gibi ölümü onu tanıyan herkesi çok üzmüş, binlerce seveni cenaze namazını kılmak üzere Fatih Camine gelmiştir. Abdulahad Nûri'nin cenaze namazı,kendi tarikatine bağlı, Abdulbâki adındaki oğlu tarafından kıldırılmıştır.

Abdulahad Nûri, Edirnekapısı haricinde Nişancı Camii yakınında şeyhi, Abdülmecid Sivâsî merhumun türbe-i şerifleri karşısına defn edildi. Zenginlerden Yûsuf Ağa'nın oğlu Mustafa Ağa adında bir zat ona güzel bir türbe yaptırmıştır.

Halifelerinden Feyzi Hasan Efendi tarafından söylenen aşağıdaki şiir onun vefat tarihini göstermektedir.

---

[6] Şeyhî Mehmet Efendi, Vekayiü'l-Fudalâ I, Şakâık-ı Nu'mâniye ve Zeylleri, Cilt III, s:547.
[7] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Cilt II, s.351.
[8] Mehmet Süreyya Sicill-i Osmânî, İst., 1308, Cilt II, s.294.
[9] Şeyhî Mehmet Efendi, Vekayiü'l-Fudalâ I, Şakâık-ı Nu'mâniye ve Zeylleri, Cilt III, s:547.

Terk-i dünyâ itdi kutbu'l-vâsılîn
Ya'ni şeyhüm hazret-i ᶜAbdu'l-ᶜahad

Nûr idi togdı vü tolandı yine
Tutdı kevni zulmet ü fırkat meded

Bezm-i fânîden çeküp bir dem ayak
Oldı mest-i mahbes-i ᶜâşk-ı samed

ᶜAyş-ı ᶜâlemden ferâgat eyledi
İtdi kurb-ı üns-i Mevlâyı sened

Feyziyâ didüm o dem târîhini
Gitdi bezm-i Cennete ᶜAbdu'l-ᶜahad[10]

Onun ölüm tarihini gösteren aşağıdaki diğer beyitler ise halifelerinden Şeyh Nazmi Muhammed Efendi tarafından söylenmiştir.

Pîrüm ki gavs-i aᶜzam kutb-ı vahîd-i ᶜâlem
Şeyhü'ş-şuyûh-ı ca'lem Hızr-ı reh-i hidâyet

Zâhirde ᶜilm-i fetvâ bâtında ᶜilm-i takvâ
Bahr-ı muhît-i tefsîr fülk-i hadîs ü hikmet

ᶜAllâme-i şerîᶜat fehhâme-i tarîkât
Feyyâz-ı nûr-ı irfân vehhâb-ı remz -i vahdet

Müşkil-güşâ-yı deryâ hallâl-i fenn-i esmâ
Ol mazhar-ı müsemmâ ol âdem-i hakîkat

İdüp revân-ı pâkî pervâz bu cihândan
İklîm-i kurbı itdi hâtır-güzîn-i rahmet

Hasretle Nazmî didüm târîh-i fevtin anuñ
ᶜAbdu'l-ᶜahad Efendi olsun mukîm-i cennet[11]

Yüksek kemal ve irfanından dolayı oğlanlar Şeyhi İbrahim efendi Ö. 1065 (1654-1655) gibi ârif bir zât teberrüken kendisinden hilâfet almıştır. Şeyh Nazmi adındaki şair de ondan el almıştır.

Abdulahad Nûri, Halvetî tarîkatine[12] bağlı olup, aynı zamanda bu tarikatin şeyhlerindendir.

Bendinde kalma kesretin kulı ol ehl-i vahdetin
Destinde pîr-i halvetin mühr-i Süleymân gizlidür (G-36/4)

Abdulahad Nûri başlıca dört ana şubeye ayrılan bu tarikatin Şemsiyye koluna bağlıdır. Bu kolun kurucusu Şemseddin Ahmed bin Ebi'l-Berakât Muhammed

[10] A.g.e, Cilt III, s: 548.
[11] Şeyhî Mehmet Efendi, Vekayiü'l-Fudalâ I, Şakâık-ı Nu'mâniye ve Zeylleri, Cilt III, s:547.
[12] Mehmet Tahir (Bursalı), Osmanlı Müellifleri, I, İstanbul, 1918, s.51.

bin Hasan ez- Zîlî Ö.1006 (1597-98)[13] dir.

Abdulahad Nûri'nin şeyhliği Kadızâdelerin amansız ve şuursuz hücumları zamanına tesadüf etmiş olmasına rağmen ilmi cepheden kendisine karşı çıkan olmamıştır.[14]

Bu dönemde asıl ilmî mücadele Kadızâde ile Abdülmecit Sivâsî Efendi arasında olmuş, Halvetî şeyhlerinden bazılarının da ilmî risâleler yazarak bu mücadeleye katılmasıyla devam etmiştir.

Abdulahad Nûri'de "Tarîkat-i Muhammediyye"ye karşı bir eser yazarak onun bazı kısımlarını tenkit ederken O'na mensup bazı kişiler de bu kitaptaki mevzu hadisleri ileri sürerek bu kitabı çürütmek istemişlerdir:

Fetvâ virenler gördiler tahrîme nas bulmadılar
Ehline câiz didiler ey isteyen sâfî cevâb

Beş-altı yüzyıldan beri itmiş meşâyıh_pîrleri
Bulmış delîlin her biri yazmışlar anda çok kitab

Bu yolda ehl-i i'tizâl evvel gelüp itmiş cidâl
Anlar yolın tutan ricâl bulmadılar râh-ı savâb

Çünkim çoğaldı ihtilâf[c] âlim olan itmez hilâf
Câhil ider lâf (ü) güzâf nâ[c]ik olur her bir gurâb

Mansûs olanları koyan râh-ı ta[c]assubda olan
Nefs hevâsına uyan câhillere vardur [c]ikâb

Tafsîlin istersen eger Nûri'ye al sen haber
Akvâli cem[c] itmiş ol er "vallahu a[c]lem bi's-sevâb"(G-109/5,6,7,9,10,12)

Dîdeler hûn-bâr olup aglar re[c]ayâ zâr (u) zâr
İtdi vahşîler gibi her biri seyr-i kühsâr

Bahr u berde fitne vü âşûb oldı âşikâr
Zulm-i büldân bir yaña ahvâl-i [c]ummân bir yaña (M-24/VII)

Râh-ı şer[c]î terk idüp bi'l-lâhi [c]isyân itdiler
Dâr-ı İslâm'ın esâsın cümle vîrân itdiler

---

[13] Selçuk Eraydın, Tasavvuf ve Tarikatlar, Enderun Kitabevi, İst., 1997, s.407.

[14] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, TTK basımevi, Ank, 1988 Cilt I, s.351-61; Birgivî Mehmed Efendi'nin "Tarikat-i Muhammediyye□□isimli eserini zâhiren kendilerine umde ittihaz ettikleri ve bazı vaizler bu kitabı ellerine geçirip kendi ipliklerini boyamalarına alet idüp sûreti Hak'dan görünmek süretiyle menfaatle elde etmişlerdir. Kâdızâde;kurnaz ve haris bir şahsiyet olup halkın bunaltısından kargaşalıklarından istifade ederek kendisini şeriatın müdafi olarak gösterip halkı şer'e aykırı saydığı tarikatlere cephe aldırmağa muvaffak oldı. Pâdişâha kendi çıkarları için yanlış fetvâlar verdirtti. Kadızadeliler asıl hasım oldukları tarikat ehlinin devran ve semalarını raks telakki edip raksın ise haram olmasına mebni Müslümanlara vaazlarında bunları men etmelerini telkin eylediklerinde câhil halktan ekserisi bunların sözlerine uyarak Halvetiye , Mevleviyye vs.tarikat erbabına düşman olmuşlar ve bunları tefkirden başka tekkelerine gidenlerin bile küfürlerine hükmedecek kadar ileri varmışlardır.

Şer'i tebdîl eyleyüp kânûna tugyan itdiler
Ehl-i dîvân bir yañа ahkâm-ı Kur'ân bir yañа (M-24/VIII)

Abdulahad Nûri'ye ait yukarıdaki beyitler o dönem tekke ve tarikat mensupları arasında çıkan kavganın boyutlarını ortaya koymaktadır.

Kaynaklarda Abdulahad Nûri'nin ilmî özelliklerinin yanında kerâmetlerinden de bahsedilmektedir. Şeyh Nazmi Efendi "Hediyyetü'l İhvân" adlı eserinde, onun kerametiyle ilgili şöyle bir kıssa anlatır:

Günlerden bir gün Rumelihisarı civarında Aziz Hazretleri, müridleri ile birlikte oturuyorlardı. Ansızın derviş bir sâil ortaya çıkıp "Allah(c.c) için bir şey" diyerek yakındı. O anda Aziz Hazretleri'nin yanında para namına bir şey bulunmadığı için yanındaki ihvanına hitap ederek "Sâile yardımcı olunuz" dedi. Sâil olan derviş şöyle dedi: "Evliyâullah toprağı altın yapar. Bende senden bunu istiyorum" dedi.

'Evliyânın bendelerinin de kerâmetleri evvela şiirdir sonra kimyâdır" sözünde ifade edildiği üzere Şeyh Aziz Hazretleri yerden bir avuç toprak aldı ve dervişin avucuna döktü. Derviş toprağın hepsinin hâlis birer altın olduğunu gördü.[15]

Yine aynı eserde anlatıldığına göre Hazreti Aziz'in halifelerinden Ankaralı Karabaş Mahmud Efendi çoluk çocuğunu Ankara'dan İstanbul'a nakletmek istediğinde Aziz Hazretleri yol masrafı olarak bir avuç para verdi. Ve ona hitâben: "Bu parayı saymayın. Ömrünüzün sonuna kadar size yeter." dedi.

Mahmud Efendi, o akçeler ile çoluk çocuğunu İstanbul'a taşıdığını, ayrıca yedi sene boyunca o parayı harcadığını, asla eksilmediğini, ne zaman ki kalbinde bu parayı sayma hevesi doğsa derhal bu hevesini ortadan kaldırdırdığını, yedi senenin sonunda kendini alamayıp saydığında 500 akçe olduğunu ve birkaç gün geçmeden eksilerek bittiğini rivâyet etmiştir.[16]

Sayısız kerâmetlerinden birisi de bu eserin müellifinin babası olan Şeyh Merhum Hasan Efendi tarafından müellife bizzat anlatılmıştır:

"Küçük yaşlarında Nûri Efendi Hazretlerinin güzel vasıfları çok anlatıldığı için kalbimde ona karşı büyük muhabbet besliyordum. Yaşım 18'e ulaşınca yakıcı bir humma hastalığına tutuldum. Hayatımdan ümit kesilme derecesine ulaşılmıştı. Ateşler içinde kıvrandığım ve uyku ile uyanıklık arasında olduğum bir günde nûrânî bir pir belirdi. Gelip göğsüme oturdu. Ve mübarek elleri ile göğsümü sıvayıp "üzülme evlad, hastalığın ortadan kalktı." diye müjde verdi. Gerçekten de gün gün hastalığın yerini sıhhat aldı. Bir cuma günü vaaz dinlerken bana gelen şeyhin bu şahıs olduğunu hatırladım. İsmini ve tekkesini öğrenince muhabbetim daha da arttı. Öyle ki sabredemeyip o gün sohbetlerine ulaştım. Daha sonra da el aldım. Vefat edinceye kadar hizmetlerinden ayrılmadım. O kadar bağlandım ki anamın babamın yanına bile varamadım."[17]

---

[15] Şeyhî Mehmet Efendi, Vekayiü'l-Fudalâ I, Şakâık-ı Nu'mâniye ve Zeylleri, Cilt III, s:549.
[16] A.g.e, Cilt III, s:549.
[17] A.g.e, Cilt III, s:549.

SONUÇ

Bu çalışmamızda döneminin zâhirî ve bâtinî ilimlerinde önemli bir şahsiyet, bir tarikat şeyhi ve aynı zamanda şair olan Abdulahad Nûri'nin hayatı ile ilgili yazılmış olan eserlerden yola çıkarak, onun hayatını, bilinmeyen yönlerini ve şairliği yanında kerametlere sahip bir şahsiyet olduğunu ortyaya koymaya çalıştık.